

Effecten van Covid19 op sociale ongelijkheid

Een kleine cijfer-excursie en tussenstand

Door Ellie Smolenaars

Hoe werkt de pandemie in op sociale ongelijkheid? Wie bevindt zich in kwetsbare situaties qua arbeid en inkomen? De uiteindelijke effecten zijn nog niet bekend, maar indicaties zijn er. Wie benieuwd is, is van harte uitgenodigd voor een korte excursie langs actuele publicaties door sociaal-wetenschappelijk onderzoekers uit Nederland, Canada en Italië. Dan blijkt: thuis- en flexwerk zijn ongelijk verdeeld. Ouderen en mantelzorgers zijn extra kwetsbaar. Investeren in verhoging van te lage lonen en in onderwijs blijft cruciaal. En: je kunt maar beter niet in een land met grote sociale ongelijkheid wonen.

Wordt de inkomensongelijkheid* door deze pandemie groter of juist kleiner of is er geen effect aanwijsbaar? Het is natuurlijk een heikele aangelegenheid om bij een zo ingrijpende gebeurtenis als een pandemie meteen effecten boven het individuele of huishoudensniveau uit te willen meten en weten. Toch waag ik een nieuwsgierige poging met een korte cijferreis die een tussenstand biedt**. Reis vooral mee om te zien of mijn samenvatting en de onderzoeken niet te haastig zijn, en om een oordeel te vormen. En, het is een drone-perspectief: met deze cijfers krijg je een wijds perspectief, je kunt niet exact zien in welke huiskamer de pandemie wat be-

treft armoede toeslaat. Ook trends in prijzen/uitgaven zijn erg belangrijk en vallen buiten deze reis.

Flexwerkers in een jojo-beweging

De reis begint bij Neerlands statistiekbureau, het CBS. Daar vind je onder 'dossier' alle berichten rond corona (onderaan dit artikel vind je alle links naar de rapporten en artikelen). Het CBS is voorzichtig met uitspraken over de gevolgen voor arbeid en inkomen van de coronacrisis, spreekt van voorlopige resultaten en probeert door surveys – mensen ondervragen los van al beschikbare cijfers - de voortrazende realiteit bij te

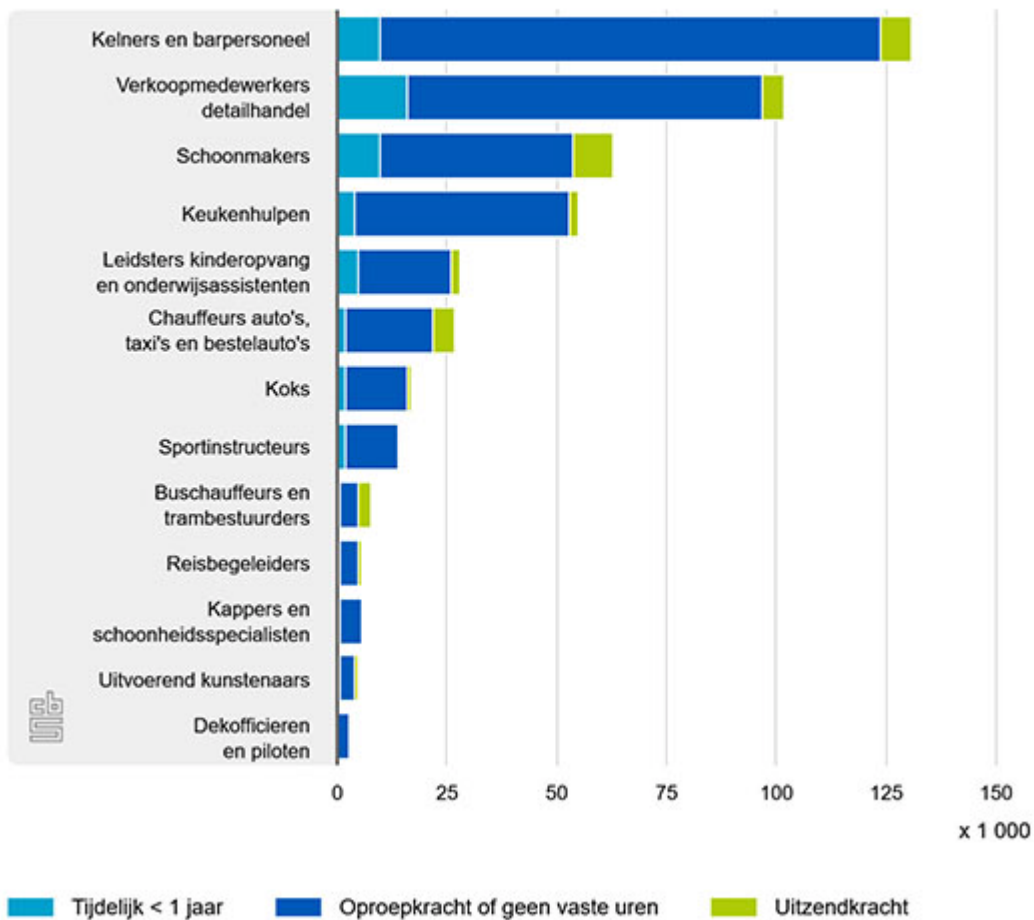
benen. Tot nu toe – ik schrijf dit op 18 december 2020 - is er een soort jojo-effect en daarbij vallen vooral in het oog: flexwerkers.

Onder de bijna 1,4 miljoen flexwerkers die Nederland 'rijk' is, raken velen hun werk kwijt als gevolg van de lockdown, maar de hoeveelheid werk neemt ook weer snel toe als dat voorbij is. De flexwerkers zijn voor meer dan de helft jongeren tot 25 jaar en het merendeel van hen volgt onderwijs. Zij melden zich ook niet werkloos en dat verklaart de geringe stijging en zelfs daling van werkloosheidscijfers.

Kwetsbare beroepen

Lockdowns treffen beroepen heel verschillend. Vooral beroepen in de cultuursector, de kinderopvang, de horeca, de reisbranche, transport en de sport- en fitnessbranche hebben het zwaar. Mensen die hier werken krijgen het meest te maken met baan- en inkomensverlies. In totaal 2,2 miljoen werknemers werken in sectoren die in aanmerking komen voor de TOGS-regeling (Beleidsregel tegemoetkoming ondernemers getroffen sectoren COVID-19).

Flexwerknemers in beroepen die als gevolg van coronamaatregelen niet of nauwelijks zijn uit te oefenen, 2019

Het CBS vraagt ook naar de financiële situatie, en naar of huishoudens: schulden moeten maken; spaartegoeden aanspreken; precies kunnen rondkomen, of een beetje, of veel geld overhouden. Dan blijken daar tussen eind 2019 en augustus 2020 maar minieme veranderingen te zijn opgetreden. 21% zegt precies rond te kunnen komen en 13% zegt veel geld over te houden. Twee procent moet schulden maken en 8% moet de spaartegoeden aanspreken.

Onzekerheid treft ouderen en mantelzorgers

Het Sociaal en Cultureel Planbureau belicht andere effecten en omstandigheden. De Sociale Staat van Nederland 2020 meldt een verdubbeling van het aantal eenzame ouderen en een gedaald welbevinden onder mensen die onzeker zijn over hun baan en inkomen. Bijzondere aandacht is er voor mantelzorgers: ongeveer een achtste van de mantelzorgers verleen-

de sinds het begin van de coronacrisis minder mantelzorg. Ongeveer een kwart deed juist meer. Onzekerheid onder mantelzorgers is een issue: mantelzorgers zijn bezorgd om besmet te raken en dit door te geven, wat een dagelijks leven vol onzekerheid rond besmettingsrisico's geeft.

Het SCP heeft ook aandacht voor kwetsbare groepen op de arbeidsmarkt en ziet bij hen relatief grotere gevolgen van de Corona-crisis opdoemen. Het SCP noemt: werknemers met een migratieachtergrond, vooral degenen die als asielzoeker in Nederland zijn gekomen; werknemers met een laag opleidingsniveau; 'arbeidsbeperkten' aangewezen op regelingen vanaf 2015; werknemers met kwetsbare arbeidsmarktpositie buiten de Randstad, vooral in de noordelijke regio. Ook in de regio Groot Amsterdam gaat het beroerder, omdat daar wat meer flexibele dienstverbanden zijn.

Nederland is klein en Covid groot

Over de pan – wereld – demie is meer kennis te vergaren via googlescholar.com. Ik tik daar naïef 'covid19' en 'inequality' in. Dan gebeurt wat ik al vreesde: 17.600 resultaten. Zo waanzinnig veel dat je toch al niet vaak meer verder scrollt dan je eerste scherm. In het tragische besef dat dit betekent dat je toegeeft aan het algoritme van Google Scholar: ik lees wat al het meest gelezen wordt. Soms is dat even niet anders. Had ik drie maanden onderzoekstijd, dan kon ik 176 koppen per dag lezen en selecteren en zou ik het ook anders aanpakken, met meer zoektermen. Maar als je in een korte excursie stort, brengt ook de eerste simpele blik meestal al iets interessants, want meteen valt mijn oog op een titel met '84 landen' in het tijdschrift Social Science & Medicine.

Drie Canadese wetenschappers onderzoeken daarin de relatie tussen sociaal vertrouwen (social trust) en Covid-overlijdens. Ze concluderen dat er inderdaad meer mensen sterven in landen met meer inkomensongelijkheid (bijv. de VS, het VK, Brazilië). Dit principe van relatief hogere sterfte vindt juist ook plaats in rijkere landen, omdat lagere lonen oververtegenwoordigd zijn onder de mensen die het essentiële werk doen. Zij lopen ook meer gevaar om besmet te raken. En één plus één is twee: aan het front werken met een lager loon betekent een hoger risico op ziekte.

De onderzoekers vinden ook een verband tussen Covid-sterfte en sociaal vertrouwen in de staat: hoe lager het sociaal vertrouwen in de staat, hoe hoger de sterfte. Interessant is het als je dit mechanisme toepast op de net

begonnen inentingsfase: de onderzoekers voorspellen dat het inenten gaat leiden tot verschillen. Mensen met minder vertrouwen laten zich minder in-enten en dat zou weer kunnen leiden tot meer sterfte onder de lagere inkomens.

Fragiele situaties blijven belangrijk

Toen viel mijn oog op een commentaar in de Lancet waar Britse artsen waarschuwen voor verhoogde sterfte in de meest fragiele situaties, zoals in conflictzones, gevangenissen en vluchtelingenkampen. Dat blijft belangrijk: de effecten van Covid zijn groter waar mensen het al moeilijk hebben en/of gedwongen dicht op elkaar leven.

Thuiswerken is geen neutrale aanbeveling

Na Nederland en de wereld, toch nog even 'Europe' erbij ingetypt. Dat levert een interessant artikel over ongelijkheid rond homeworking op uit het Europese land waar de pandemie zo heftig uitpakte: Italië. De economisch onderzoekers in dit artikel in het Journal of Population Economics combineren gegevens over de Italiaanse beroepsbevolking met taakomschrijvingen. Dan rekenen ze de effecten van Corona door. Eind maart 2020 moeten acht miljoen werknemers thuis blijven, dat is 34% van het totaal aantal werknemers. De mogelijkheid om thuis te werken is immers niet voor elk beroep gegeven, het blijkt vooral in de meer administratieve en hogere opgeleide beroepen mogelijk. Die beroepen vind je vaker dan gemiddeld in het noorden van Italië, deze banen zijn doorgaans beter betaald, voltijds en de mensen die erin werken vaker hoger opgeleid. Ook zijn deze mensen nog eens gemotiveerder om thuis te werken. Kortom, schrijft een regering thuiswerken voor, dan is dat geen maatregel die een gelijke uitwerking op de totale bevolking heeft. De onderzoekers doen dan ook de suggestie niet alleen te investeren in thuiswerken, maar meer te investeren in inkomensondersteuning (op de korte termijn) en menselijk kapitaal/onderwijs (human capital, voor op de lange termijn; opleiding en ontwikkeling).

Wedstrijd in sociale politiek

Eigenlijk moet ik de reis beëindigen, maar kan het niet laten om nog even bij Eurostat te kijken, de Europese dataverzamelaars. Hier zijn de cijfers het stelligst over de sociale ongelijkheid: de impact van de crisis is zeer on-

gelijk verdeeld over de lidstaten en betreft vooral de kwetsbare subgroepen van de werkende bevolking. In de helft van de EU-landen verliezen werknemers met lage lonen drie tot zes keer zoveel van hun inkomen als de hogere inkomens. Dat maakt de kloof tussen lage en hoge inkomens dus groter. En de verschillen tussen landen ook.

Interessant is de tabel waarin gekeken wordt naar compensatieprogramma's. Dan blijkt dat Nederland een opvallend positieve positie inneemt. Terwijl in alle EU27 landen gemiddeld de helft van je inkomensverlies (het gaat wel om werknemers, niet om zelfstandigen) wordt gecompenseerd, geldt in Nederland een prima compensatie en bijna geen loonverlies. Een fascinerende tabel. Alsof je kijkt naar een soort wedstrijd in sociale politiek. Wel schrijven de onderzoekers erbij dat het gaat om experimental statistics. Dat is nog iets om uit te zoeken. Het lijkt me ook dat Nederland er zo goed uitkomt omdat er zoveel flexwerkers zijn die uit de statistieken 'verdwijnen'?

ec.europa.eu/eurostat

Zelfstandigen: het blijft te spannend

Heb ik iets erg belangrijks over het hoofd gezien? Ik bedenk me dat vermogen, kapitaal in aandelen, bedrijven, huizen en spaargeld, weer eens buiten beeld blijft; daar heb ik hoge verwachtingen van de preciezere cijfers die over vermogens in Nederland beschikbaar zouden komen. Dan is

er nog de kwestie dat de inkomenscijfers vooral werknemers betreffen, terwijl Nederland een sterk groeiend aantal ondernemers en zzp'ers heeft. Hoe staat het daarmee? Wederom: in bepaalde sectoren (cultuur, horeca) veel beroerder dan in andere. Nederlandse ondernemers zijn nog overwegend positief. Dat is dan wel informatie van voor de tweede golf in de pandemie. Twintig procent van de zzp'ers raakt inmiddels door de buffer heen en in Amsterdam hebben maar liefst 43.000 ondernemers steun gevraagd.

Excursie: de conclusie eind 2020

- Het is goed om in Nederland te wonen en werken, met een regering en een parlement dat compensatie organiseert en goedkeurt en hopelijk ook op een rechtvaardige uitvoering let
- De Coronacrisis heeft meer negatieve effecten:
  - voor flexwerkers (veel jongeren)
  - als je in pandemie-kwetsbare sectoren werkt (cultuursector, de kinderopvang, de horeca, de reisbranche, transport en de sport- en fitnessbranche)
  - voor wie essentieel en onderbetaald werk doet
  - voor ouderen en mantelzorgers
  - mensen in conflictzones, gevangenissen en vluchtelingenkampen
- Thuiswerken is ongelijk verdeeld. Nodig zijn investeringen in: inkomensondersteuning (op de korte termijn) en menselijk kapitaal (werkt op de lange termijn; opleiding en ontwikkeling).

Noten

*onderwijs is buiten beschouwing gelaten, maar uiteraard erg belangrijk, Bekend is dat de lockdown niet goed uitpakt voor kinderen (en ouders): kinderen zonder goede begeleiding thuis raken sneller op achterstand. Nog afgezien van onveilige thuissituaties, burn- en bore-outs.

**notitie over cijferreizen: het goede is dat al het onderzoek naar Covid19 steeds snel gepubliceerd is, je vindt meer en meer pre-publicaties; resultaten zijn online beschikbaar voor het in het betreffende tijdschrift verschijnt en zijn dan voor iedereen online toegankelijk. Informatie komt sowieso sneller beschikbaar. Met een beetje klikwerk kun je eigen combinaties van cijfers (CBS-Statline) samenstellen. Deze manier van schrijven en lezen is dan ook meteen zelf een actueel meedoen, want burgers willen weten waar kennis vandaan komt, zoals je ook wilt weten waar je eten en je kleding vandaan komt.

Literatuur in volgorde van opkomst

CBS

Corona-gevolgen voor arbeid en inkomen

<https://www.cbs.nl/nl-nl/dossier/cbs-cijfers-coronacrisis/wat-zijn-de-gevolgen-van-corona-voor-arbeid-en-inkomen->

Flexwerknemers

<https://www.cbs.nl/nl-nl/nieuws/2020/15/in-2019-onzeker-dienstverband-voor-bijna-1-4-miljoen-flexibele-werknemers>

Branches

<https://www.cbs.nl/nl-nl/maatwerk/2020/16/hoeveel-mannen-en-vrouwen-werken-bij-de-getroffen-branches->

Financiële situatie

<https://opendata.cbs.nl/statline/?dl=45D3E#/CBS/nl/dataset/83694NED/table>

SCP Sociale Staat van Nederland 2020

<https://digitaal.scp.nl/ssn2020/>

Mantelzorgers

<https://www.scp.nl/onderwerpen/corona/documenten/publicaties/2020/07/14/beleidssignalement-maatschappelijke-gevolgen-coronamaatregelen-mantelzorgers>

Kwetsbare groepen

<https://www.scp.nl/onderwerpen/corona/documenten/publicaties/2020/07/09/kwetsbare-groepen-op-de-arbeidsmarkt---beleidssignalement-maatschappelijke-gevolgen-coronamaatregelen>

'84 landen' en het tijdschrift *Social Science & Medicin*.

<https://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0277953620305840?via%3Dihub>

het Italiaanse onderzoek in *The Journal of Population Economics*

<https://link.springer.com/article/10.1007/s00148-020-00800-7>

Eurostat

<https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-eurostat-news/-/ddn-20201210-2?redirect=%2Feurostat%2Fweb%2F covid-19%2F overview>

Verantwoording van deze cijfers:

<https://ec.europa.eu/eurostat/web/experimental-statistics/income-inequality-and-poverty-indicators>

Zelfstandig ondernemers

<https://www.binnenlandsbestuur.nl/sociaal/nieuws/een-op-de-vijf-zzp-ers-heeft-geen-corona-buffer.12944241.lynx>

<https://zzpbarometer.nl/ondernemen-in-tijden-van-corona-nederlandse-ondernemers-vrij-positief/#.X9thmrMxmUk>